

**CIRCULAȚIA ȘTIRILOR ÎN SECOLELE XVI-XVII. NOTĂ PE
MARGINEA UNOR DOCUMENTE DE EXPOZIȚIE****THE CIRCULATION OF NEWS DURING THE 16TH AND 17TH
CENTURIES. NOTE ON SOME EXHIBITION DOCUMENTS**

Mihai Ștefan Florea*

Abstract

The exhibition entitled *Imago Romaniae. Terra Christiana*, which was on display at the National History Museum of Romania between 8 August and 8 October 2018, included among others a series of printings called “avvisi”. Under this name is known a type of publication with informative purpose which appeared at the end of the 15th century and whose role was similar to that of present-day newspapers. “Avvisi”, which were at first handwritten and later also printed, became very popular in the 16th century. Generally, they comprised information about political and military events and were distributed through a well-organized, rational and even quite regular network (usually once a week, at a pace depending on the postal services). The main subject of the “avvisi” presented in this article is the fight of Christians against Muslim pagans, namely the Ottoman Turks.

Keywords: *Imago Romaniae. Terra Christiana*, avvisi, manuscripts, printings, news.

În primăvara anului 2018, la sediul Muzeului Național de Istorie a României, se făceau ultimele pregătiri în vederea strângerii obiectelor propuse pentru a face parte dintr-un proiect expozițional amplu, intitulat „*Imago Romaniae. Terra Christiana*”. Cu patru instituții organizatoare[†] și cu mai bine de opt parteneri[‡], expoziția a etalat peste 80 de documente cartografice, un număr însemnat de obiecte de artă ecleziastică creștină, tipărituri și obiecte ilustrând viața

---

* Muzeograf în cadrul Compartimentului Informatică, doctor în istorie, e-mail: mihai.info@gmail.com

[†] Muzeul Național de Istorie a României, Secretariatul de Stat pentru Culte al Ministerului Culturii și Identității Naționale, Arhiepiscopia Romano-Catolică București, Muzeul Național al Hărților și Cărții Vechi și Fundația Europeană Titulescu

[‡] Biblioteca Județeană Mureș, Colecția Bibliotecii Teleki-Bolyai, Târgu Mureș, Consistoriul Superior al Bisericii Evanghelice C.A. din România, Sibiu, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, Muzeul Județean Mureș, Târgu Mureș, Societatea Junilor Brașovecheni – Muzeul Casa Junilor, Brașov, Colecția privată a domnului Dragoș Stăncescu, București, Anticariat Unu București

cotidiană a comunităților românești din Șcheii Brașovului și a putut fi vizitată în perioada 8 august - 8 octombrie 2018.

Astfel, printre tipăriturile expuse s-au numărat o serie de cinci *avvisi* – tipărituri cu rol de informare publică, apărute pe la sfârșitul secolului al XV-lea și care au luat amploare în secolele XVI-XVII, provenind din colecția personală a domnului Dragoș Stăncescu. La prima vedere, *avvisi* păreau a fi niște tipărituri din epoca începuturilor tiparului, comparabile ca vechime și raritate cu lucrări precum *Liber Chronicarum**, celebra cronică de la Nuremberg (1493) sau *Ortelius Redivivus et Continuatus* (1665), alături de care au fost expuse în vitrină. Diferența era vizibilă însă, chiar și pentru un vizitator neavizat, și anume dimensiunile mici (aproximativ 20 cm înălțime pe 15 cm lățime) în comparație cu celelalte exponate.

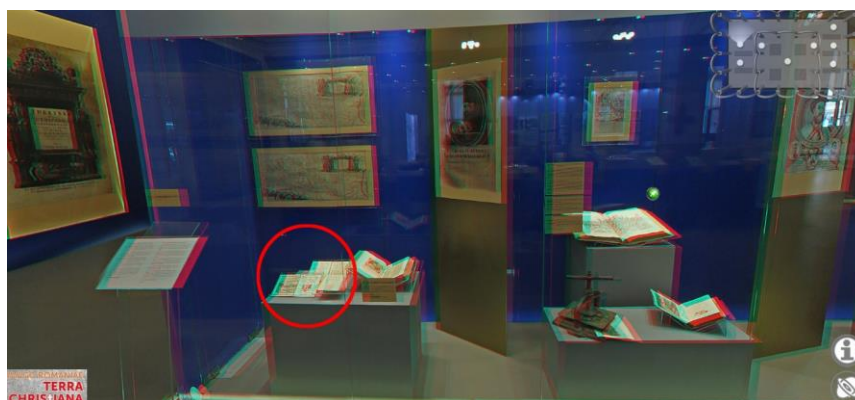

Fig. 1. Vitrina cu expunerea *avvisi*, imagine din turul virtual al expoziției:

www.zona3d.ro

Pentru a fi mai ușor publicului să înțeleagă legătura între micile exponate și contextul în care erau așezate, etichetele au fost transliterate (4 dintre ele sunt scrise în limba germană, cu caractere gotice, iar unul în latină) și traduse în română, după cum urmează:

1. „Raport și scurtă descriere a stării de spirit eroică, dar și a inimoaselor și de laudă fapte ale principelui de stirpe nobilă Sigismund Bathory, principe în Transilvania, în Valahia și Moldova, împotriva turcilor, fapte dovedite cu bărbăție. Prin Samuel Dilbaum, cetățean în Ausburg.” München, 1596†; 55 de pagini, din care 54 cu text tipărit, o gravură.

* Document din categoria *Incunabulum*

† *Bericht und Kurtze Erzählung dess Heroischen gemüts, auch herzlichen und löblichen Thaten welche der Hochgeborne Fürst und Herr, Herr Sigismundus Batori, Fürst in*

Fig. 2

2. „Descriere a puterii împăratului turc care s-a apropiat ca rezultat al păcatelor noastre, și i-a chinuit pe bieții creștini din așezările de graniță și este gândită ca atragerea atenției creștinilor ca în episodul cu Moise Secuiul”. Praga (?), nedatată*; 8 pagini cu text tipărit, o gravură.

Fig. 3

3. „Despre bătălia lui Sigismund Bathory cu Mihai Vayda din Valahia și George Basta care a avut loc în 1601, a treia zi a lunii august, la granița transilvană

Siebenbürgen, Herr baiden Wallachen, und Moldaw, etc. Wider den Türcken / mannlich bewisen hat., München 1596.

* *Beschreibung Von des Türckischen Kaisers Macht und sterck... Item Von erlangter Victoria in Siebenbürgen wieder Moyses Tschakel..., Praga (?), nedatată.*

și cea maghiară. Acolo a fost tăiat Bathory cu mare umilință și pierderi și a fost lovit la cap.” Praga, nedată* ; 7 pagini, din care 6 cu text tipărit, 2 gravuri.

Fig. 4

4. „Raport fundamentat și adevărat cum a fost cu asediul greu al frumoasei cetăți Oradea, de la început până la sfârșit.” Loc apariție necunoscut, 1599†; 6 pagini, din care 5 cu text, o gravură.

Fig. 5

5. (Fig. 6) „Cronica lui Walter Baltasar”: „Scurta și adevărata descriere a faptelor lui Ion Michaiu domnul Țării Românești și prea-strălucitul, prea-măritul și prea-viteazul căpitan de oaste în contra inamicilor patriei sale și ai creștinătății.

* Von der Schlacht Sigismundi Bathori mit dem Michael Wayda auss der Wallache und George Basta, Praga, nedată.

† Gründlicher und Warhaffter Bericht, Wie es mit der harten Belagerung der vornemen Vestung Gross Waradein von Anfang biss zu Erledigung zugegangen... /, loc de publicare necunoscut, 1599.

Culeasă cu credință în curtea din Târgoviște de către Baltasar Walter cel tânăr din Silesia. Gorliciu, 1599, tiparul lui Johann Rhamba”. Gorlitz, 1599*; 40 de pagini, din care 38 cu text (în limba latină), o gravură.

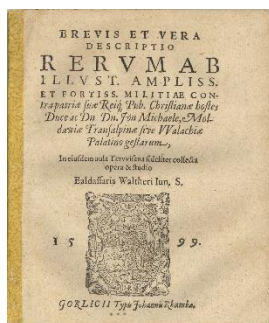

Fig. 6

Tema abordată de textele din *avvisi* le prezentate mai sus este cu predilecție cea a luptei creștinilor împotriva păgânilor musulmani, în cazul de față, turcii otomani. Tocmai acest subiect „fierbinte” a făcut să înflorească mijloacele de informare atât în Italia, cât și în statele germane, extinzându-se treptat și în Europa de Est. Cele mai interesate de astfel de noutăți din zonele de conflict erau, bineînțeles, orașele, unde grupuri de autori de tot felul încercau să satisfacă o curiozitate în creștere și care părea nelimitată. În timp, aceste foi, care conțineau informații despre evenimente militare și politice, încep să fie distribuite într-un fel de rețea organizată, rațională și chiar cu o regularitate anume (de obicei o dată pe săptămână, ritmul fiind determinat de serviciile de poștă).

Deși termenul de *avvisi* (*avviso* la singular) era cunoscut pentru foile manuscrise, a continuat să fie utilizat chiar și după ce manuscrisul fusese înlocuit aproape integral cu foile tipărite. Primele „ziare” tipărite care reproduc modelul discursiv al *avvisi* sunt pur și simplu denumite „*aviso* de la Roma” sau „din Italia” sau „Germania” și apar inițial în spațiul german și Olanda. Cu toate acestea, două denumiri se vor impune în limbajul cotidian și vor deveni definitiv cunoscute în întreaga Europă, cu aproape nicio variație lexicală în diferitele limbi europene:

* *Brevis et vera descriptio / rerum ab illust. / ampliss. / et fortiss. militiae con- / tra patriae suae Reiqu. Pub. / Christianae hostes / Duce ac Dn. Dn. Jön Michaelae Mol- / dawiae Transalpinæ sive Walachiae / Palatino gestarum / In eiusdem aula Terwisana fideliter collecta / opera et studio / Baldassaris Waltheri Iun. S / Gorlicii: typis Johannii Rhambae, 1599.*

coranto și *gazeta**. În statele germane, *avvisi* tipărite erau cunoscute sub denumirea de *Gedruckte Zeitungen*†. Datorită eforturilor comune ale editorilor, determinate de necesitatea de a consolida o piață a produsului, în ultimul deceniu al secolului al XVI-lea, popularitatea acestora fusese deja atinsă, iar aspectul lor devine aproape standardizat: titlul, fontul și modul de publicare cum ar fi un rezumat al știrilor sau al știrilor principale, o mențiune a sursei de informații; scutul și marca tipografiei‡.

Considerate astăzi geneza jurnalismului modern, *avvisi* sunt studiate nu numai din punct de vedere al conținutului (care în unele cazuri este surprinzător și plin de informații nebănuite), dar și din punct de vedere social, accentuând impactul pe care l-au avut tiparul și presa în răspândirea cunoștințelor și culturalizarea maselor (cel puțin în orașe). Când *avvisi* au început să fie tipărite, prețul acestora era mai scăzut, de la cinci până la zece ori mai mic, devenind accesibile unui număr rezonabil, dar și variat, de cititori. La finele secolului al XVI-lea, când acest tip de informare are deja o vechime de peste un secol, cel puțin în anumite orașe din Italia și Europa Centrală, știrile scrise de mână, *avvisi*, circulă în paralel cu cele ieftine dar tipărite, cele scrise de mână adresându-se unei clientele mai selective (Espejo 2011, 191). Pe de altă parte, se ținea cont și de tipul de conținut care era transmis. În cazul unor evenimente care aveau probabilitate mare de a genera interes larg, se alegea tipărirea, în dauna manuscrisului, astfel, tirajele deveneau mai mari și distribuția se făcea într-un areal mai vast§.

În ceea ce privește *avvisi* prezentate publicului nostru în vara anului 2018, sunt de remarcat câteva aspecte. Primul este legat de raritatea acestor tipuri de documente în general, iar în România, în mod special. Astăzi nu se știe exact câte astfel de documente sunt în colecțiile publice (muzee sau biblioteci), cu atât mai mult în cele private**. La Muzeul Național de Istorie a României știm că se păstrează unul singur, intitulat *Dracole Wayda/Waida*†† (*n. trad Die geschicht Dracole Waida*, cu o notă în limba franceză *Seul exemplaire connue de cette édition*

* Carmen Espejo, *European communication networks in the early modern age: A new framework of interpretation for the birth of journalism*, în „Media History”, vol. 17, 2011, p. 191–192.

† Jan Hillgärtner, *Die Entstehung der periodischen Presse Organisationen und Gestalt der ersten Zeitungen in Deutschland und den Niederlanden (1605 - 1620)*, Erlangen: Buchwiss., Univ. Erlangen-Nürnberg, 2013, p. 16.

‡ Carmen Espejo, *The Invention of the Gazette: Design standardization in Spanish newspapers, 1600–1650*, în „Media History”, vol. 22, p. 4.

§ Mario Infelise, *The War, the News and the Curious: Military Gazettes in Italy*, în „The Politics of Information in Early Modern Europe” seria *Routledge studies in cultural history*, Routledge, Londra, 2001, p. 216.

** Exemplarul indexat la poziția 3 nu a putut fi identificat deocamdată în colecțiile altor instituții, atât din țară cât și din Europa.

†† Dimensiunile exemplarului: copertă: 206 x 151 mm, gravură: 90 x 90 mm, pagină: 200 x 141 mm

imprimée par Ambrosius Huber à Nürnberg, 1499*). Celălalt aspect se referă la conținutul acestora. Avem o traducere completă a cronicii lui Walter Baltasar, scrisă în limba latină, traducere făcută de pașoptistul Papiu-Ilarian care confirmă întru totul caracterul rarității cât și sprijinul pe care îl aduc astfel de scrieri în a completa fragmente ale istoriei pe care contemporanii vremii au încercat să ne-o transmită diferit: „Scrierea cea însuflețită și veridică a lui Walter, mare serviciu aduse istoriei lui Michaiu, căci, după 20 mai 1595, numele acestuia mai că dispărea cu totul în răsbelele cu Turcii: faptele lui cele mai eroice, însăși gloria bătăliei de la Călugăreni, se atribuie de către scriitorii transilvăni, ungurești și nemțești, afara de francesu Thuanu, d’Ambry, Baudier, se atribuie lui Bathori, al cărui vasal se făcuse eroul nostru.”†

În concluzie, putem spune că informații despre astfel de documente sunt destul de rar întâlnite în literatura românească recentă‡, fără a mai vorbi de identificarea unora noi, inedite. Astfel, prin această notă atragem atenția unor cititori avizați asupra existenței a patru astfel de exemplare (am exclus cronica lui Walter Baltasar, ca fiind în altă categorie de tipăritură) care pot fi obținute pentru studiu aprofundat într-un mod facil, chiar și în variantă electronică. Intervalul de timp în care au fost expuse fiind destul de scurt, am considerat că un text de prezentare a acestora este binevenit.

---

* Această ediție a servit drept model a celei publicate de Matthias Hupfuff la Strabourg, în anul 1500. (n. bibl. Studii istorice, *Inchinare lui Nicolae Iorga, Cluj, 1931*, ediție aniversară la împlinirea a 60 de ani a autorului)

† Alexandru Papiu-Ilarian, *Tesauru de monumente istorice pentru Romania: atât din vechiu tiparite cât și manuscripte: cea mai mare parte straine*, Tom. I, Tipografia Nationale a lui Stefanu Rassidescu, București, 1862, p. XIII.

‡ Un text scurt care folosește un *aviso* ca sprijin al studiului vezi la Dragoș Ungureanu, *Prima abdicare a lui Sigismund Bathory. Comentarii pe baza unei note informative*, CIMEC - Institutul de Memorie Culturală, 2008, online (<http://www.cimec.ro/Istorie/Sigismund-Bathory/Sigismund-Bathory-romana.htm>).